

Book Review

Ellen Nørgaard
*Det Naturlige og frie barn:
Tre reformpædagogiske visioner*
Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
2022, 207 pp

I boken *Det naturlige og frie barn: Tre reformpædagogiske visioner* berättar pedagogen Ellen Nørgaard historien om tre danska reformpedagogers visioner om att i undervisningen skapa förutsättningar för friare och lyckligare barn. De tre visionärerna är skolgrundaren Thora Constantin-Hansen (1867–1954), läraren Olaf de Hemmer Egeberg (1887–1959) och skolinspektören Asger Rosenstand Schacht (1893–1976). Nørgaard genomför en omfattande analys av sitt material, vilket inkluderar en bred samling av publicerade verk, tidskriftsartiklar, debattartiklar, recensioner, intervjuer och självbiografiskt material. Genom att se på dessa tre personers samlade insatser och idéer menar hon att vi kan få en bättre bild av hur dessa visionärer, på till synes skilda sätt, representerar en reformpedagogisk rörelse i Danmark som kämpade för att främja frihet och kreativitet i barns utbildning i tidens strängt disciplinerade folkskola. Bokens tidsram sträcker sig i över första hälften av 1900-talet, med särskilt fokus på mellankrigstiden. Nørgaard tecknar även en bredare kontext för att visa på impulser som hämtades från Europa för att illustrera utvecklingen av den danska reformpedagogiken och dess potentiella påverkan på utbildningssystemet.

I bokens första del berättas historien

om Thora Constantin-Hansen, född 1867 i Fredriksberg. Som den yngsta av elva syskon växte hon upp i ett hem där atmosfären präglades av N.F.S. Grundvigs kristna livssyn. Vid femton års ålder började hon på N. Zahles Seminarium i Köpenhamn. År 1896 knöts Constantin-Hansen till Skolen for Vanføre, senare Hjemmet for Vanføre som grundades i Köpenhamn 1872 av prästen Hans Knudsen. Skolan gav stöd till personer med funktionsnedsättningar genom utbildning, arbete och socialt samspel. Under sin tid som lärare på skolan fick Constantin-Hansens värdefulla erfarenheter av vikten av att skapa utrymme för barnen att själva hitta fungerande arbetsformer. Nørgaard beskriver Constantin-Hansens strävan att reformera ett förlegat skolsystem, och boken ger spännande inblickar i tidens pedagogiska diskussioner. Constantin-Hansens var exempelvis en tongivande röst i debatten om friskolemiljön och i ett anförande vid det årliga friskolemötet 1917 redogjorde hon för Maria Montessoris syn på uppfostran och undervisning. Efter anförandet blev Constantin-Hansen starkt ifrågasatt då det fanns många, som menade att ingen ny tillförsel var nödvändig till det grundtvigsk-koldske arvet. Dessutom ansåg de att hennes pedagogiska nytänkande saknade lydnad och auktoritet. Dessa erfarenheter blev grunden för Constantin-Hansens fortsatta engagemang i olika skolfrågor. I början av 1920-talet köpte hon ett hus med avsikt att starta en hemskola, där hon kunde omsätta sina visioner i praktiken. År 1923 uppmärksammades Constantin-Hansens hemskola i *Højskolebladet*, som intervjuade

henne. Hon kritiserar en undervisning där eleverna endast var passiva mottagare av kunskap och betonade i stället vikten av kreativa moment och elevaktivitet i undervisningen. Constantin-Hansen framhöll också behovet av ett nära samarbete mellan hemmet och skolan.

I bokens andra del skildras historien om Olaf de Hemmer Egeberg som föddes 1887 i Nørup Sogn vid Vejle. Egeberg fick tidigt impulser i hemmet för sina nydanande pedagogiska idéer, då hans uppväxt präglades av faderns lärargärning och involvering i Danmarks Lärarförening. Egeberg examinerades från det grundtvigsorienterade seminariet Silkeborg 1908 och fick följande år sin första lärartjänst i Köpenhamn. I Köpenhamn mötte han en skolmiljö med höga krav på flit och lydnad, där straffet för dåligt uppförande kunde vara upp till fem slag med rottingen. Med inspiration från skolförsök som gjorts i Tyskland var Egeberg med och startade det pedagogiska experimentet Vanløseforsøgene som pågick under åren 1924–1928. Projektet inkluderade innovativa pedagogiska metoder, såsom att kombinera olika ämnen under samma lektion och projektbaserat lärande. Eleverna följde inte något fast schema utan de kunde själva bestämma vad de skulle arbeta med. Resultaten av projektet visade att eleverna presterade bättre och var mer motiverade att lära sig. När tre år förflöpt konkluderar Egeberg att projektet gett ett positivt utfall då barnen var ”glade och tillidsfulde – veltilpasse”.

Efter fyra år stoppades försöksverksamheten av den danska skolstyrelsen, vilket gav upphov till en livlig debatt där åsikten framfördes att traditioner var viktigare än framsteg. Samtidens

motvilja mot pedagogiskt nytänkande beskrivs särskilt tydligt av Nørgaard, när Egeberg 1937 blev avskedad från sin lärartjänst när han under en lektion hade läst högt ur en roman och uttalat ordet ”tissemand”. Ett av de yngre barnen hade berättat om uppläsningen för sin mor som dagen efter rapporterade händelsen till skolinspektören, vilket ledde till att Egeberg blev ”sat fra tjeneste”. Sexualundervisning var tillåten vid den tiden, men den var inte särskilt utbredd, vilket möjligtvis kan ha varit en orsak till uppsägningen.

Den sista berättelsen i *Det naturlige og frie barn* handlar om Asger Rosenstand Schacht, född 1893 i Skold, nu Hedensted kommun. Schacht, som var av bondebakgrund, började sina studier vid seminariet Skårup på Fyn och sökte därefter in på en privat realskola i Hammel med naturhistoria som huvudämne. År 1919 flyttade Schachts till Köpenhamn, där konsekvenserna av första världskriget blev uppenbara genom utbredd fattigdom och brist på livsmedel. Schacht förfärades över att barnen i klasserna var tvungna att arbeta utanför skoltid, både på morgonen och kvällen. Schacht inspirerades i sitt pedagogiska nytänkande av den tyska pedagogen Georg Kerschensteiner, som framhävde vikten av aktivitetspedagogik och självständigt arbete. Kerschensteiners fokus på att främja elevernas aktivitet som en socialt värdefull del av lärandet inspirerade Schacht och bidrog till utvecklingen av hans banbrytande pedagogiska idéer och metoder. Schacht var exempelvis involverad i ett antal skolexperiment. År 1932 uppmanade den danska skolstyrelsen de lärare i Köpenhamn som önskade undervisa barn på alternativa sätt att utforma försöksplaner

för pedagogiska experiment. Schacht deltog under de kommande åren entusiastiskt i sådana experiment, bland annat vid Vigerslev Allés Skole, där han var verksam i början av 1930-talet. Med inspiration från ungdomspsykologiska perspektiv på uppfostran argumenterade han i arbetsplanen för aktivitetspedagogik och självständigt arbete, samtidigt som traditionella färdigheter såsom rättskrivning också skulle integreras i undervisningen. Schacht ansåg att de första försöken var framgångsrika. Dock möttes detta skolförsök av blandade reaktioner. Även om Köpenhamns borgmästare Ernst Kaper ansåg att skolförsöket var nödvändigt, var hans invändning att det var för kostsamt. Det var många lärare som ställde sig bakom borgmästarens synpunkter. Schacht var ”mycket krävande”, hade borgmästaren sagt. Ja, det ”burde man også væ på børnenes vegne”, hade Schacht svarat.

Boken *Det naturlige og frie barn* berättar historien om tre engagerade reformpedagoger och deras visioner för en reformerad undervisning. I boken kopplas de tre lärarnas idéer samman med deras praktiska tillämpningar, och Nørgaard visar hur de aktivt använde pedagogisk och psykologisk kunskap i sina försök att utveckla nya och förbättrade undervisningsmetoder. På ett träffsäkert sätt skildrar hon dessa tre personers outtröttliga strävan att, trots motstånd från både allmänheten och ledande politiker, driva igenom sina pedagogiska idéer och med övertygelse hävda att barn måste få vara barn under sin skolgång. Boken utgör ett betydelsefullt bidrag till debatten om vad dansk reformpedagogik en gång var och illustrerar de villkor och samtida förhållanden som påverkade dessa tre

personers liv och arbete.

En mindre invändning jag har är att den del som behandlar Constantin-Hansen i huvudsak bygger på hennes självbiografi samt ett begränsat antal tidskriftsartiklar som hon publicerat. Då det tillgängliga källmaterialet är relativt begränsat, har Nørgaard kompletterat med ytterligare bakgrundsinformation för att fylla ut sidorna. Detta innebär att hon inkluderat böcker som inspirerade Constantin-Hansen, och stor vikt har lagts vid att utforska och beskriva de pedagogiska idéer samt de samhälleliga förhållanden som präglade hennes samtid. Även om upplägget är väl genomfört och motiverat, kan det ibland leda till att Constantin-Hansen hamnar i skuggan av mer internationellt erkända pedagoger och samtida idéströmningar.

Med detta sagt har *Det naturlige og frie barn* en betydande relevans för vår samtid. Både den debatt och de skolexperiment som skildras i boken har utan tvekan bidragit till utvecklingen av det danska skolsystemet. Boken har också forskningsmässig relevans genom att visa hur reformpedagogiken spreds såväl inom Danmarks gränser som över landsgränserna. Dessa tre reformpedagoger hade en vision om hur en god barndom bör gestalta sig. Boken väcker viktiga frågor kring dagens förutsättningar för barn i skolan och Nørgaard själv ställer slutligen frågan: ”Mon det er den gode barndom, vi har idag?”

Charlott Wikström
Umeå universitet
charlott.wikstrom@umu.se